

VI.

Odd. A. Dějiny české heraldiky.

Dějiny heraldiky lze rozdělit na tři doby, totiž první od počátku literární činnosti v heraldice až do 17. století, druhou odtud až do polovice 19. st. A třetí odtud až na naše dni. Nejstarší blasonování erbů známe v Anglii od r. 1240 počínajíc, v Rolls of arms, ve Francii popis turnaje Chauvenského z r. 1285. Nejstarší sbírkou erbů jest Curyšská z poč. 14. věku a největší Gelreův erbovník z let 1334—1372, od Vikt. Bontana uveřejněný (1883). První spis o heraldice složil Francouz Clément Prinsault r. 1416 (Traite de blason). Jemu podobno jest obsahem pojednání o tinkturách a nepravých erbech, jež jest přidáno k erbovníku Augšpurských měšťanů (1460), po němž následoval anglický spis Book of St Albans r. 1486 vydaný. Spangenberg ve Šmalkaldech (1594) první roztřídil heraldiku podle disciplin. (Adelspiegel, II. díl 26 hl. XII. kn.) Spehman v Anglii r. 1580 podobně rozvrhl heraldiku na 19 dílů. Ve Francii novou dráhu razil P. Claude Ménestrier (Abrégé méthodique des principes héraldiques atd. 1661 v 17 kapitolách). Za ním kráčel v Německu Spener r. 1690 svou heraldikou, v níž kromě 6 oddílů prolegomen věnoval 9 kapitol vlastní heraldice. Ménestrier jest otcem francouzské, jako Spener německé heraldiky. Sto let po Spenerovi Gatterer vynikl praktickou heraldikou (1791). Z erbovníkův západních, důležité jest Siebmacherovo dílo (V Norymberce 1601) pak Tyroffův Wappenbuch. Francouzské erbovníky vydali v té době L. P. d' Hozier »L' armarial général de la France« (V Paříži 1736—1768, 10 d.) a Franc. de la Chesnay des Bois »Dictionnaire généalogique héraldique des maisons de France« (tudíž 1770—1786, 15 sv., 2. vyd.) V třetí době jeví se pokrok utěšený zvláště monografiemi o částech jednotlivých této vědy heraldickými spolky a časopisy (»Adler« od r. 1871 ve Vídni a »Monatsblatt« od r. 1881, »Der deutsche Herald« od r. 1870 v Berlíně a j.). Nemálo prospěly i výstavy heraldických předmětů ve Vídni (1878) a Gentu (1889). Vydávány také staré erbovníky, jaké Grünbergův z r. 1483 nákl. hraběte Stillfrieda z Ratenic, potomka staročeské rodiny v Prusku, erbovník Jošta Amana, erby z Minnesängerů a Bartschův, erbovník Štýrska. Seznam pruské šlechty alfabetický sepsal Ledebur s krátkými popisy erbů,

Bagemihl vydal »Pommersches Wappenbuch« (ve Štětíně, 1843—1855, 5 d.). Různé časem pečeti jednotlivých rodin jsou zde přehledně sestaveny až do naší paměti. Z monografií jsou důležité »Sphragistische Aforismen« kn. Karla z Hohenlohe a z Waldenburka, výběr to vzácných a rázovitých pečeti staroněmeckých (3. seš.), K. Savy »Die oesterr. Fürstensiegel«, hr. Pöttickha z Pettenevgy »Die Epitaphik in Tirol«, v. Freye »Salzburger Epitaphik«, Klemmeovy a Hartmanna z Franzenschuldu články v Adleru atd. Dějiny německé heraldiky napsal Seydler v úvodu nového Siebmachera a Rolf z Retberku v »Gesch. der deutschen Wappenschilder« (1887). Souborná díla o heraldice vůbec vydána mnohá; pro nás zajímavé jsou Ch. S. B. Bernd »Die Hauptstücke der Wappenwissenschaft« (Bonn 1849), dílo svědčící o neobyčejné pili, Karel rytíř v. Mayer »Heraldisches ABC-Buch« (München, 1857), O. B. v. Hefner »Handbuch der Heraldik« (München 1861). Důležitý jest také Querfurtův spis »Wörterbuch einer kritischen Terminologie der Heraldik«. (Kolář v Naučném Slovníku.)

Ve slovanských zemích začíná se heraldická činnost 14. stol. Hrabě Měrošovský odkryl ve Fojnickém klášteře Františkánův (v Bosně) erbovník šlechty srbské a bosenské z r. 1340, neobyčejnou to vzácnost. Kromě nás pěstovali Poláci nejvíce heraldiku ze všech Slovanů. Již na konci XV. st. složil Dluhoš spis Insignia seu cleinodia regni Poloniae, který roku 1851 od Mučkovského v Krakově vydán jest a vypsání erbů zemských, vojvodství a asi 100 rodin šlechtických obsahuje. Po něm následoval Bart. Paprocký, jenž sepsal Herby rycerstwa Polskiego na pięćoro ksiąg rozdzielone (1584), podle rodinných podání, úředních listů a svých vlastních zápisků ovšem nikoliv bez četných chyb. Tento Polák jest pro nás ještě důležitější než pro Poláky. V 17. st. vydal Šimon Okolský heraldický spis nektrický Orbis polonus ve 3 dílech, kdežto spis Voj. Kojaloviče »Nomenclator familiarum et stemmatum magni ducatus Lithuaniae« (1658) zůstal v rukopise. Něšecký sebral všechnu látku, i tištěnou i rukopisnou a snesl ji ve spise »Korona polska przy zlotej wolności (Lvov 1728, 43, 4 d.) obsahujícím erby zemí a vojvodství dávného Polska, seznam panovníků a hodnostářů, erby a rody rytířské. Spis ten v l. 1839—1846 znovu vydán v Lipsku od Bobrovského. Petr Malachovský vydal »Zbiór nazwisk szlachty z opisem herbów własnych familiom zostającym w król. pol. i wiel. ks. litewskiem« (V Lublíně, 1805). Za naší paměti napsal hrabě Stanislav Měrošovský Polskou heraldiku jazykem německým a vydal l. 1883 v Berlíně, hr. Lodžá Čarněcký vydával Herbarz Polski (1875—1881 ve Hnězdně I.) a Pěkosiňský uveřejnil l. 1888 velmi dobrý příspěvek k polské heraldice »O dynastycznem szlachty polskiej pochodzeniu«. Kromě toho sluší jmenovati Stanislava Kosakovského monografie některých polských rodin (Ve Varšavě 1859—1862) a Maleckého Studie heraldické.

Na Rusi hnulo se heraldikou teprve ke konci 18. st. K rozkazu cíře Pavla vydán v l. 1789—1809 »Obščij gerbovník dvorjanskich rodov vserossijskoj imperii« (v Petrohradě ve 4 dílech). Čtyřdílná »Rossijskaja rodo-

slovnaja kniga» vydána l. 1854—1857 od Petra Dolgorukova. Heraldika jihoslovanská zastoupena jest dotčeným dílem z 1340, kteréž má nápis: Radoslavie Bosanskaja liti Illirskoga i Srbskoga vladania postavleno po Stanislavu Rubiču, popu na slavu Štěpána Němaniča, cara Srbskoga i Bosanskoga a kromě velkého erbu, cáře Štěpána a 10 zemí, kterým vládl, erby 124 rodin.

Česká heraldika se soustavně teprve ke sklonku 16. st. vzdělávala a to působením Poláka. Počátky k tomu učiněny od 14. st. erbovními sbírkami. Bohuslav Balbin měl u sebe knihu, které si jako zlata vážil (Miscell. dec. II. lib. I. 11.). V té byly erby malovány, a při tom nápisy, kterému rodu který erb patřil. Balbin dal knize té, která je ztracena, jméno *Aula Caroli IV.* a pečlivě poznamenal, co v ní shledal (oprav toliko »de Rupowa« na místo Balbinova »de Dupowa«). Napřed popisuje erby panské a pak vladycké. Balbin, jenž knihu v ruce měl, mohl o ní souditi a nechceme mu víry ujímati, ale dotýkáme, že páni z Bernartic, jichž erb na konci popisuje, Bernartice teprve ok. l. 1380 koupili, že tedy kniha ta, nepochází-li z dob Václava IV., který byl pro takové věci velmi jímavým, malována byla posledních letech Karlova panování.

Náboženské války 15. st. obracely mysl našeho národa především na náboženské pole a uhájení své víry. Od 16. st. vyskytují se erbovníky mnohé, o kterých však pohovoříme při pramenech heraldiky. Šťastná pro nás náhoda zavedla k nám Bartoloměje Paprockého z Glogol a Paprocké vůle. Utíkaje z domova našel útulek v Moravě a v Čechách, každé korunní zemi daroval jedno dílo, jen Lužici vynechal. L. 1593 vytištěno jeho Zrcadlo slavného markrabství Moravského, l. 1602 Diadochus čili spis o králích, hodnostářích a třech stavech král. Českého a l. 1609 Štambuch slezský. Paprocký se vpravil do naší heraldiky tak, že by lépe nebyl psal Čech, mající téže lásky k věci a týchž vědomostí jako on. Zasluky jeho o českou heraldiku jsou veliké. V těch třech spisech jest vypsání předních rodin panských a vladyckých a podle zpráv, kterých spisovatel od domácí šlechty dostal, dějiny těchto rodů nesterpně jsou sestaveny. Vzácné zprávy nám již neznámé o rozvětvení velkých rodů stírají se s kusými zprávami o jiných rodech, jichžto nedostatek nahrazuje kde se mu tak hodí, zprávami o polských rodinách stejného erbu. Paprocký totiž jsa uvědomělý Slovan a domnívaje se, že jsou erby prastarého původu, soudil odtud, že ty rodiny polské, které mají s našimi stejný erb, také jsou stejného s nimi původu. Tím způsobem sem přenesl i erbovní pověsti z Polska, a protože jeho Diadochus rychle a hojně se rozšířil, uvěřeno mu a pověsti jeho zdomácněly. Slabá stránka Paprockého byla dějepisná kritika, o čemž přečísti lze Věstník král. společ. nauk 1890, 15. prosince. Že také mnoho z Hájka vzal a beze všeho soudu jeho lživé zprávy opakoval, nikomu proto nebude s podivením. Přes to všechno bude vždy Paprocký pro svou upřímnou snahu a velikou píli přiřaděn k prvním spisovatelům tohoto oboru.

Kdežto Paprockého můžeme řaditi mezi diletanty, kteří nedostatek spůsobivosti nahrazují pilností, patří Václav Březan, poslední archivář pánův z Rožemberka k těm, kteří spojují nadání s vytrvalostí. Obor jeho byl vlastně genealogický, an velké dějiny Rožemberského rodu a dějiny několika rodin našich snesl a sepsal. Nevymanil se sice jako všichni před ním a po něm z víry v Hájkovu kroniku, ale hlavně zakládal snůšky svoje na listech, které i mimo svůj domov sháněl a sbíral. Přihlížeje s patřičnou pozorností k pečetům užil první výdatně a vědecky heraldiky k potřebám genealogie. Rozeznával dobře rodiny stejného jména od sebe, jestliže měly různý erb.

Průběhem 16. století vyvíjelo se v dvorské kanceláři heraldické názvosloví a ve své přesnosti udrželo se až do 18. století, kdež 1712, 16. prosince vydán poslední majestát na povýšení a l. 1707, 30. prosince poslední popis erbu v českém jazyce. V menším neboli šlechtickém archivu c. k. ministerstva vnitra zachovaly se nám nepřebrané poklady heraldické činnosti, která z dvorské kanceláře vycházela. Z místností Třeboňského archivu Březanovy práce přece jednou na světlo vyneseny budou, ale heraldické spisy augustiniána P. Vincenta, který žil na konci 17. stol. v klášteře řádu svého na Novém městě Pražském úplně se nám ztratily kromě nepatrných zbytků v museum a sbírky v Pražské univers. knihovně, která zápisky jeho na cestách po Prachensku a v Plzensku, jakož i poznámky heraldické a genealogické, popisy náhrobků (některých i dávno zkažených) obsahuje (sign. XVII. 35). Zajímavou v těch popisech jest zvláštní terminologie heraldická, které spisovatel užívá, jako když pupencem jmenoval zlatý pruh pokosný na červeném poli vladyk Netvorských z Brízy.

Učený jezovita Bohuslav Balbin kromě své stematografie českých rodin mnoho erbů nám zachoval ve výpisech svých z nadačních knih arcibiskupství Pražského.

Současně s těmito spisovateli pěstovala se heraldika v krásných, druhy i skvostných sbírkách erbů neb erbovnicích a památnicích, jež byly erbem a podpisem přítele nějakého ozdobovány, ale ocenění jich patří do nauky o pramenech. Tamže i patří sbírky, které učinili Renz, Vunšvic a Frank, jež jsouce výtečnými pomůckami svědčí o veliké péli dotčených sběratelů. Schönfeldovo museum heraldicko-genealogické mělo býti předním nalezištěm pro tyto vědy, ale rozprodáním jeho prvotní úmysl zmařen. K. z Bienenberka mnoho také sebral, maje k tomu jako krajský hejtman více příležitosti, nežli kdo jiný, ale i u něho vyplnilo se důvodné mínění, že každá soukromá sbírka znamená ztrátu pro všeobecnost.

Novému směru razil cestu Dobner a ještě více Palacký, jenž dobře věda, že erb rozhoduje o rodu, pilně si všímal pečetí. Ani se to tak zřetelně nepozoruje v druhém oddělení prvního dílu dějin, kdež sestavil vývody předních a nejstarších rodin, jako v jeho popisech pečetí

v musejním diplomatáři. Současně F. A. Heber vydává své Burgen čtenářům podával ukázky erbů některých rodin. A. Rybička zasahuje bohatými svými výpisky do všech pomocných věd dějepisných, pilně si všímal erbů a výpisky si o nich činil z rejster královských. Nejvíce tohoto heraldického materiálu uveřejnil v Památkách archeologických, jež svými prvními ročníky byly také sborníkem pro heraldiku, jiné zprávy jsou v jeho člancích, které napsal do pojednání a zpráv kr. společnosti nauk, musejníka, Kobrova Slovníku Naučného a j. Když Alvin Schulz vydal nejstarší pečeti slezské do r. 1250, hr. Josef Meraviglia psal pro Siebmacherův nový erbovník článek »Der Adel in Böhmen« Kadich a Blazek sbírali erby, které uložili ve svých sbírkách Der Adel in Mähren a Der Adel in Österr. Schlesien, měl Martin Kolář látku svou pro českou heraldiku již dávno pohotově, ale bohužel nedopracoval. Láska tohoto muže ke genealogii a heraldice měla málo sobě rovných. Po řadu let trávil svoje prázdniny sbíráním, nešetřil při tom peněz, tak že ve svých zápiscích, které psal jen do notesků a to toliko tužkou, sta a sta zakopal. Dílem snaha spracovati své dílo co nejdokonaleji, dílem také vlekoucí se choroba způsobily to, že sice mnoho po sobě zůstavil, ale práci započatou dokončiti nemohl. Ještě více, než Kolář napsal, vzal s sebou do hrobu. Paměť jeho byla neobyčejná a můžeme říci, že asi tolik, co Zíbrt uložil ve své Bibliografii heraldického, měl Kolář ve své paměti srovnáno. Častá bývala otázka jeho přátel »Martine, jaký erb měla ta a ta rodina« a na odpověď se dlouho nerozmýšlel.

Koláře doplňoval rytíř Vojtěch Král z Dobré Vody. Co Kolář scházelo, totiž nakresliti správně, co viděl, to se hojnou měrou Králi dostalo. Probrav látku heraldickou a genealogickou, užil nadání svého, tvrdé látce vdechnouti lad a měkkost mnohými výkresy. Nejkrásnější díla své požehnané ruky viděl jen on sám a ti, pro kteréž byla malována. Krásné výkresy narýsoval a mnoho nového na světlo přinesl v »Hradech a zámcích« a v Časopise společnosti přátel starožitností českých, kdež vydával erby měst a šlechty s krátkými výklady. L. 1900 vydal Heraldiku s hojnými a pěknými obrazy, která sice následuje západních vzorů, ale ke zvláštnostem českým a moravským prohlédává.

Nemalou zásluhu o pěstování heraldiky má Č. Zíbrt. Ve své bibliografii překvapil heraldické spisovatele pracným, pilným a svědomitým sebráním a rozříděním heraldické látky, pokud tiskem uveřejněna byla.

Odd. 2. O pramenech.

Česká heraldika čerpá svou známost z týchž pramenů, jako všeobecná heraldika. Prameny ty jsou rozmanitého druhu a některé z nich jsou tak zajímavé, že zasluhují podrobného vypsání.

Pečetí jsou důležitým pramenem proto, že vycházejíce od majitele samého nezvratně svědčí o jeho erb. Poněvadž čím starší, tím jsou ušlechtlejšího tvaru, jsou také i v příčině umělecké důležitou pomůckou. Také patří k nejstarším zřídům. Kdežto u nás ostatní prameny se teprve ve 14. století a to zřídka objevují, pochází nejstarší panská pečeť Vítkova z Prčice z roku 1220 a odtud až do konce 13. stol. je jich pěkná řada. O pečetích jest často řeč v tomto spise; jejich popisování a vysvětlování patří do sfragistiky. Pečetím nejbližší jsou mince a medalie, o nichž se nechceme šířiti, protože o nich máme odborné sepsání Miltnerovo. (V Praze, 1852 atd.)

Velmi důležitým pramenem heraldiky jsou erbovní listy. V širším smyslu nazýváme tak každé obdarování, které se vztahovalo na erb buď rodiny neb korporace, v užším smyslu tak nazýváme obdarování erbem někoho, který ho ještě neměl. Není pochyby, že si prvotně každý svobodný člověk erb anebo odznak svůj voliti mohl, tak jako za naší paměti u osob vzdělaných bývalo, že si jaké znamení na pečetidlo vyryti dali. Erb prvotně volený podržen byl od potomků a stav se dědičným teprve se stal erbem v pravém toho slova smyslu. Odtud se vyvinulo obyčejové právo, že na ten erb měla právo jen ta rodina, a že ho nikdo míti nesměl bez dovolení majitelova. V té příčině jest zajímavé rozhodnutí Pražské rady (1350, 23. srpna) mezi rodinami Rostů a Lemperfulerů, kteří oba měli štít v polovici klíny rozdělený, aby Rostové měli tři klíny stříbrné a černé pošikem a Lemperfulerové dva klíny vzhůru postavené černé barvy na štítě polovičném, v pravo bílém, v levo červeném. (Liber statutorum, č. 986, f. 180.) Také v té příčině lze porovnat list d. 1846, 3. Septb., který jsme do seznamu nejstarších listů erbovních položili.

Volení erbů a jich dědičné přenášení stávalo se beze všeho působení panovníkova, ale protože si někteří vyprošovali erby odumřelých rodin, vyvinulo se z toho právo, že panovník udílí erby odumřelé. Příklady poskytnutí v seznamu listy 1360, 16. April a 1420, 27. Jul. O posledním jest jisté, že udělen z říšské kanceláře, tak že se zdá, jakoby to právo vlastně bylo příslušelo císaři. Povýšení do stavu panského a potvrzení erbů (r. 1385) pochází ze společné kanceláře. Pokud nám je známo, první ze všech našich panovníků, který nové erby udílel, byl císař Zikmund, ale všechny nám známé erbovní listy, jichž jsme se po několikaletém přebírání dopátrali, jsou z říšské kanceláře. I nesmí se spustiti ze zřetele, že též císař Petrovi Maksantovi, rodilému Čechu a Rožemborskému úředníku dal erb »auctoritate Romana caesarea« (1434, 11. Sept.). Od císaře Bedřicha máme dosti listů erbovních, které dával Čechům aneb takovým, kteří se Čechy býti zdají; ovšem že jich několik pochází z doby, kde krále v zemi nebylo, ale materiál, jak dnes leží a je srovnán, nutí k tomu, že se udílení a polepšení erbů za právo římského císaře pokládalo. První erbovní list, který z naší kanceláře vyšel, dán jest 1461, 16. Maj. Za té doby tedy již na jisto se pokládalo, že právo to je regale našeho krále, ale i z pozdější doby jsou

příklady, že naši lidé se potvrzení neb polepšení u císařů doprošovali. Od časův krále Vladislava vyvinul se zvyk, že takové majestáty neměly platnosti, dokud nebyly potvrzovány v české kanceláři.

Erbovní listy zapisovaly se buď celé do královských register, anebo byla-li forma jich samozřejmá, jen učiněn kancelářský záznam. Protože se naše rejstra před r. 1526 kromě tří zbytků ztratila, můžeme o erbovních listech souditi jen z těch zbytků, které se nám dochovaly. Ale z těch se zdá, že za Vladislava a Ludvíka velmi často dávány byly. To trvalo pak i za Habsburků. Za Ferdinanda I. byl v té příčině vzorný pořádek a listy hned zapisovány do rejster, ale za Maxmiliána a Rudolfa II. nechávány jen v sešitech, které se pak potrhaly a z části potratily. Ještě pak nedbaleji to bylo v pozdějších dobách, kdež se jen na pouhé listy zapisovaly. I byla to velká zásluha, že všechny tyto listy opsány za Františka I. do vázaných kněh. V té příčině budiž nahlédnuto do seznamu erbovních listů, které vydal August šlechtic Dörr. O erbovních listech, které udíleli palatinové, mluví se v kap. IV.

Seznam erbovních listů šlechty českomoravské do r. 1526.

1360, 16. April. Císař Karel Jetřicha z Portic do stavu panského král. Českého povýšuje, aby byl kmetem a udílí mu erb, který na korunu po smrti Alberta z Leuchtemberka spadl, totiž páva s kytou rozloženou v bílém poli, jehož má na štítě a na helmě nositi. D. v Praze XV. Kal. Maji. (Rkps. arch. Drážďanského list 23, Glafey Anecd. I. 177.)

c. 1385. Král Václav vyhlašuje Jíru z Roztok za pána říšského a v král. Českém a potvrzuje mu erb, který má po předcích, totiž na bílém štítě černou vránu, na helmě též vránu a pokryvadla s helmy visící z koží hranostajových. (Palacký, Formelb. II. 112.)

1410, 19. Decb. Král Vácslav polepšuje erb Jakuba ze Stubenberka tak, aby helmu na erbu svém zlatou korunou okrášliti mohl. D. v Praze, v pátek před sv. Tomášem. (Orig. německý v arch. hrabat ze Stubenberka v Praze, opis v mus.)

1417, 4. Aug. Král Zikmund dává erb Albertovi Warentrappe, mistru svob. umění, kanovníku Pražskému a Jindřichovi, bratru jeho, totiž modrý štít, na němž jest pták, řečený trapp, stříbrné barvy se žlutými nohami, stoje na žlutých třech stupních, helmu, příkrývadla z venčí modrá uvnitř černá a nad helmou modrého drapa, týmž způsobem, jako na štítě. (Rejstra říšská krále Zikmunda, G 87.)

1420, 27 Jul. Král Zikmund Petrovi a Pavlovi, bratřím z Ebersteina dává erb vladycké rodiny ze Starého Heršteina, někdy v kraji Plzenském bydlící a skrze vymření její na Římské a České království připadlý. D na hradě Pražském (Orig. v c. k. arch. dvorském.). Popisu není ale uprostřed majestátu vyobrazeno: na modrém štítu stříbrný trojhran v lilie se končící, klenot trup nahé panny hnědé barvy se zlatou korunou a zl. rulíkem,

přikryvadla modrá a hnědá. V rejstrech Zikmundových na listě 71 poznamenáno, že dán byl erbovní list Petro et Paulo fratribus de Eberswein t. j. Ebrzvinům z Hradiště.

1420, 29. Novb. Poznamenáno, že byl list erbovní dán Kašparovi z Leubicz, notáři kanceláře. D. na Kutných Horách. (Rejstra říšská G p. 89.)

1422. Poznamenání, že list erbovní dán Janovi Sedláčkovi z Chomutova. (Tamže f. 129.)

1429, 17. April. Zikmund dává erb Martinovi z Bavorova, totiž modrý štít a na něm korunu, zlatem se stkvoucí, kterou drží dvě ramena lidská skřížená, helmu a nad ní korunu. D. v Požoni, ned. před sv. Jiřím. (Rejstra J f. 22.)

1429, 29. Sept. Zikmund dává erb Vácslavovi z Chotětova, totiž štít černou a modrou barvou malovaný, helmu s přikryvadly hrano-stajovými a nad ní dva rohy vysoko vztýčené, do polovice modře a do polovice černě malované. (Rej. D f. 52 a J f. 53.)

1431, 14. Decb. Poznámka, že vydán erbovní list Janovi Havránkovi. D. v Miláně, pátek po sv. Lucii. (Rej. J f. 176.)

1432, 4. Decb. Poznámka, že list erbovní dán Filipovi z Kralic a Janovi z Blanska. D. v Senech na den sv. Barbory. (Tamže 199.)

1433, 31. Maj. Poznámka, že erb byl dán Vácslavovi z Bochova, notáři císařské kanceláře. (Tamže 205.)

1433, 7. Jun. Poznámka, že byl dán erbovní list Vácslavovi Lechovskému z Bavorova. (Rejstra říšská K f. 9.)

1434, 11. Sept. Císař Zikmund Petrovi Maksantovi dává erb z moci císařské, totiž štít červené barvy a na něm štika zmrsklou modré barvy, helmu s přikryvadly a na ní dvě křídla složená červené barvy a na předním štika týmž způsobem jako na štítě. D. v Řezně. (Orig. v šlechtickém archivu c. k. ministerstva vnitra.)

1437. Polepšení erbu Pavlovi Sparenlaybovi, měšťanu v Lokti. (Rejstra říšská L f. 19.)

1437, 2. Novb. Cís. Zikmund Prokopovi Berbekovi a strýcům jeho z Kunvaldu dává znamení vladectví, pole červené, v němžto štrych jeden v prostřed a maličko po straně zlatý, hemelín otevřený s fafrnochy červenými a žlutými, nad tím ocas pávový s přikryvadly červenými a zlatými, kteréž znamení prý předkové od císaře Karla dostali. D. v Praze, sob. po Věech svatých. (Paprocký o st. ryt. 229.)

— — Zikmund erb bratří ze Štampachu, totiž červený štít a na něm krokev bílou s třemi červenými růžemi, helmu pokrytou bílými a červenými přikryvadly, nad helmou dva černé rohy s touž kroví a růžemi zdobil a polepšil zlatou korunou nad helmou a šesti pštrosovými pery vsazenými na rohy. (Z listu r. 1464.)

(1438—1439). Albrecht, císař Římský a Český král, Zikmundovi Kabátovi (z Výškovic) dal majestát na erb v Augšpurku 8. října léta

třináctistého šestého. Erb: štít na čtvero rozdělený, jehož pravá vrchní a levá spodní část červené a v každém lilium bílé, levá vrchní a pravá spodní bílé barvy jsou, nad helmou otevřenou koruna zlatá, z níž fafrnochy červené a bílé visí. (Z potvrzení královského 1554, 5 Jun. — Podezřelý.)

1439, 24. Jun. Král Albrecht Janovi Bouškovi (Bussek) z Pacova potvrzuje erb a vladycství, které mu císař Zikmund dal. D. ve Vratislavi. (Rejstra říšská Albertova f. 33.)

1441, 12. Jun. Poznámka, že byl erbovní list dán z říšské kanceláře Johannu de Misa, civi Pragensi. (Chmel, Regesten des röm. Königs Friedrich IV. n. 286.)

1446, 31. Aug. Král Bedřich udílí erb Janovi ze Zruč, totiž modrý (glaucus) štít a na něm ruka drží svazek černý a nad helmou týž svazek. (Tamže n. 2139.)

1446, 27. Oct. Král Bedřich dává erb Jiřímu ze Slavikovic (Tamže č. 2170.)

1452, 24. April. Král Bedřich dává erb Jeronymovi Piwainerovi z Pivína a Janovi z Popůvek, totiž štít červený a žlutý shora polovičný, ve žlutém štítu červený pařez s kořeny a třemi větvemi úsečnými a v červeném týž pařez, ale žluté barvy a nad helmou dva pařezy. (Tamže č. 2836.)

1453, 20. Sept. Král Bedřich Vankovi z Rochmanova erb polepšuje, totiž štít, shora polovičný, v pravo bílý, v levo červený, uprostřed štítu lilie bílá v červeném a červená v bílém, v pravo a v levo od lilie kouli zase s proměnami týchž barev, pod lilí u zpodu štítu zlatá koruna, nad helmou kyta z kohoutích per týchž barev jako ve štítu. (Tamže č. 3109.)

1454, 6. Oct. Král Bedřich dává Kašparovi Berbstorfovi a synům jeho Kasparovi a Šebastianovi erb, t. j. štít shora polovičný, černý a červený a od zpodu dvě ramena s proměněnými barvami štítu, držící v rukou bílou korunu a nad touto uprostřed štítu bílá hvězda se spatřuje, helmu s přikryvadly černými a červenými, nad tím dvě křídla, červené a černé a mezi nimi ramena, koruna a hvězda jako ve štítě. (Tamže č. 3264.)

1455, 23. Mart. Král Bedřich dává erb Václavovi Štrausovi ze Světic, totiž štít černý a na něm žlutý pštros držící v nose dýku se žlutou rukovětí, bílou helmou a nad ní hlavu a krk pštrosový téže barvy dýku držící. (Tamže č. 3320.)

1455, 20. April. Král Bedřich dává Janovi ze Staškova (von Stazkow), erb totiž štít na příč trojdílný, červený, modrý a černý od vrchu počítajíc, bílou helmou a na ní rohy týmž způsobem zbarvené, jako štít. (Tamže č. 3340.)

1455, 23. Nov. Král Bedřich Jodokovi z Enzidle erb polepšuje. (Tamže č. 3452.)

1456, 2. April. Král Bedřich Prokopovi, Albrechtovi a Janovi Enochovi, bratřím z Frymburka (v. Frowinburg) erb polepšuje, totiž žlutý štít a na něm černá osličí hlava s jazykem vyplazeným, helmu s při-

kryvadly žlutými a černými, nad tím korunu zlatou (to jest polepšení) dvě křídla složená žluté barvy a na nich osličí hlava. (Tamže č. 3492.)

1456, 2. April. Král Bedřich Janovi z Dlouhévsí erb jeho totiž černý štít, na něm kotouč železné barvy a na štítě helm s černými a bílými příkrývadly, složená křídla černé barvy a na nich kotouč polepšuje, aby skrze kotouč i na štítě i na křídlech šel oštěp (rennspiesz), jehož železo své přirozené barvy a dřevo žluté barvy jest, a na helmě aby měl zlatou korunu. (Tamže č. 3495.)

1456, 5. April. Král Bedřich Bohuslavovi a Janovi, bratřím z Kunvaldu a z Dražic erb jejich, na modrém štítě zlatého draka a téhož nad helmou polepšuje křídlem nad helmou od shora žlutou, červenou, bílou a černou barvou malované a na něm drakem korunovaným. (Tamže č. 3495.)

(1456.) Král Bedřich dává Jeronymovi z Novévsi, Jarouškovi z Podolšan (Jarasseck de Paldalsan), Zikmundovi z Lautrbachu a Barochovi »de Cebar« erb, totiž modrý štít a na něm chrta bílého několika červenými skvrnami zbarveného, ke běhu se majícího a na krku obojek žluté barvy majícího, bílou helm, půl psa popsaneho a příkrývadla červená a žlutá. (Tamže č. 3533.)

— —. Císař Bedřich dává erb Ondřeji z Tišnova, totiž štít bílý, v němž orel zlaté barvy s černými rozletitými křídly, příkrývadla černá a zlatá, korunu a nad ní orla týmž způsobem jako na štítě. (Zmínka v majestátu 1541, 17. Jan.)

1461, 16. Maj. Jiří Král Mikuláši, řečenému Mazanec a bratřím jeho Janovi, Petrovi Zikmundovi a Matějovi z Újezdce uděluje erb, totiž štít červené barvy, v kterémž dvě ruce zbrojné z vrchních koutů téhož štítu do prostředku vynikají, dvě palice křížem na přič držící, nad tím štítem helm, z něhož příkrývadla neb fafrnochy červené a bílé barvy polovicí nahoru vynikají a polovicí dolů visí, nad tím helmem peří pávové na způsob ocasu pávového rozložené vynikají. »Protož radujte se týmž znamením od nás k vedení boje ozdobeni jsouce a pro spravedlnost zbrojnými rukami bojujte.« D. v Praze 16. máje 1461 král. l. 4. Na relací p. Prokopa z Rabenšteina kancléře. (Knihy svobodnické I. O, 4, vidunus rady Budějovské z r. 1607, po němž následují jiné listy o dvoru manském v Červeném Újezdci mezi Velechvínem a Jelmem, též zmínka v majestátu 1552, 14. Sept., kdež opačně psáno »dvě ruce zbrojné u dolních dvou koutů od spodku vynikajíce«.)

1462, 3. Mart. Král Jiří Slovatnému Voldřichovi Zárubovi z Weczina propůjčuje erb, aneboližto znamení vladectví, totiž: štít modrý a v něm plechovice zlatá a nad štítem helm, na kterémžto příkrývadlo a nad helmem dvě péra pštrosová a šerou barvou připravená a vohnutá, různě jedno od druhého, na témž helmě mezi těma dvěma péry druhá plechovnice též zlatá a vůkol modrou barvou flores a žlutou spolu potaženy. D. na hradě Pražském 3. března 1462. (Kopie v arch. města Prahy.)

1462, 7. Sept. Cís. Bedřich červenou a bílou šachovnici na moravské orlici polepšuje, aby byla zlatá a červená a to ze vděčnosti, že mu moravští stavové proti vzbouřilým Rakušanům pomáhali. (Chmel, reg. n. 3938.)

1463, 7. Decmb. Král Jiří dovoluje, aby byl Mikuláš Pisnický přijat k erbů Jana z Kozlovan (sic). D. na Kladsku. (Paprocký o st. ryt. 87.)

1464, —. Císař Bedřich uděluje na prosbu Jana ze Štampachu erb rodiny jeho, od cís. Zikmunda polepšený a ozdobený rodinám ze Štampachu, Globen a Hyldepranta Sataněře. D. v Novém Městě. (Paprocký o stavu ryt. 150. — Podezřelý.)

1465, 21. Octb. Cís. Bedřich dává erb Hanuši ze Žiravy, totiž štít na přič polovičný, vespod bílý, svrchu modrý a v té vrchní polovici obraz panny pod pás držící bílý věneček z růží (?), nad štítem helmu, která druhým věnečkem červené a modré barvy jest ovinuta, rohy červený a modrý a na jich vrchu pštrosová péra, vespod spojena a k vrchu se rozcházející, bílé a modré barvy, a mezi těmi rohy obraz panny týž, jako ve štítě. (Chmel, Reg. n. 4282.)

1466, 3. Feb. Císař Bedřich dává Mikuláši Miličínovi (z Odlochovic) erb, totiž štít červené barvy a na něm bílá braka s zlatým obojkem a na něm kroužkem okolo krku a jazykem vyplazeným, helmici s červenými a bílými přikryvadly, nad tím točenice žlutá a červená s feflíky a braka vyskakující jako ve štítě. (Tamže 4368.)

1469, 7. Aug. Jiří král potvrzuje erb Jana ze Skalice, totiž červený štít, v jehož prostředku pták sokol nebeské neb lazurové barvy, rozkřídlený, helmici a nad ní dvě křídla, dole spojená, nahoře rozložitá, svázaná ženským závojem, ježto čechlík slove, žluté barvy, přikryvadla svrchu modrá, vespod červená. (Paprocký o st. ryt. 299.)

1471, 13. Aug. Cís. Bedřich dává erb Hanušovi, Jiří a Lorencovi, bratřím Glacům, totiž bílý štít a na něm zelená tvář se žlutou bradou, majíc čelo bílým feflíkem zavázáno a u každého ucha červené křídlo, helmici s červenými a bílými přikryvadly, poprsí bílé oděné se zelenou tváří a žlutou bradou a rozletitými feflíky. (Chmel, reg. 6406.)

1471, 20. Aug. Císař Bedřich dává erb Jiřímu a Vácslavovi Puchelbergerům bratřím, totiž černý štít a u jeho spodu červený vršek o třech kopcích a z předního (rozuměj pravého) vyniká červený buk a na ostatních stojí lev své přirozené barvy, jako by chtěl vylézt, helmu s černými a žlutými přikryvadly a na ní přední část lva své přirozené barvy, držící v pravé noze buk i s kořeny. (Tamže 6433.)

1474, 14. Febr. Císař Bedřich Burjana z Gutšteina do stavu říšských hrabat povyšuje. D. v Rotemburku nad Doubravou v pondělí, den sv. Valentina. Zmínka v majestátu 1530, 29. Jun. v říšských rejstrech.

1474, 21. Maj. Cís. Bedřich Tomáši a Vácslavovi, bratřím z Konobrže a Ondřejovi synu Vácslavovu potvrzuje erb, který od Římských císařův a králův dostali, totiž štít polovičný, v pravo modrý, v levo červený a uprostřed ruku s ramenem brněným, v loktech ohnutým,

dobytý meč s rukojetí zlatou držící, helmu s přikryvadly modrými a červenými a nad ní rameno tak, jako ve štítě, a týž erb polepšuje tak, aby byla na helmě zlatá koruna a kraje její na pancíři zlatě vroubeny. (Tamže 6873.)

(1475 c. 26. Febr.) Císař Bedřich Beneše z Veitmile, Ludvíka bratra jeho, též Ladislava Zikmunda, Jana a Michala syny jich a Václava a Jiříka (strýce jich) za pány Římské říše vyhlašuje. (Paprocký o st. pan. 342, Srov. v Chmel. Reg. č. 6950.)

1475, 27. Febr. Císař Bedřich Jana ze Smiřic za pána Římské říše vyzdvihuje. D. v Andernachu v pond. po ned. Oculi. (Paprocký o st. pan. 316.)

1475, 10. Octb. Král Vladislav předešlého majestátu potvrzuje. (Tamže.)

(1475) Král Vladislav Benešovi z Veitmile potvrzuje majestáty na panský stav. D. l. 1470 (sic) král. l. 4. (Paprocký o st. pan. 342, Břežan ve vývodu pp. z Veitmile.)

1479, 21. Octb. Král Vladislav dává erb neb znamení vladectví Pavlovi, Bartoloměji a Václavovi z Bezdědic, totiž štít nebeské barvy, v jehož prostředku hlava jelení i s krkem a zlatým obojkem, helmu, křídlo rozložitě, z polovice žluté a z polovice modré. D. v Praze. (Arch. kapituly Pražské XXXV, 20.)

1480 —. Král Vladislav Hynkovi z Malejova přidal do erbu půl psa (mořského) s ocasem dlouhým, zlatým, na poli bílém. (Paprocký o st. ryt. 224.)

1480, 20. Octb. Král Vladislav dává erb Janovi Stehlíkovi, aby se psal z Lipky, totiž štít červené barvy, v němž ruka pravá až po ramena v bílém oděvu k pravé straně obrácená, držíc strelku bílou s peřím, špicí nahoru obrácenou. D. na hradě Pražském. (Z majestátu d. 1561, 15. Jul.)

1482 —. Král Vladislav obdaňuje Petra Krsovského z Krsovic erbem (červený štít s modrým kolem, perský klobouk nad helmou. Zmínka v majestátu dd. 1631, 24. března (podle udání Jindř. Maxm. Krsovského).

1483 —. Vladislav král Pavlovi z Černčic, kterého statečný Mikuláš z Černčic za strýce přijal, dává erb štít červený, jehož prostředkem jde pruh modré neb nebeské barvy pokosem a ne rovně (viz 1506, 4. Jul.) vedený, na němž jsou tři zlaté hvězdy, helmici s křídlem, na němž jest týž pruh se třemi hvězdami jako na štítě. D. — — (Paprocký o stavu ryt. 305.)

1483, 17. Novb. Vladislav král statečnému Jindřichovi z Hostouně Janovi Chrysostomovi, král. sekretáři, Oldřichovi, Isidorovi a Ambrožovi, synům jeho, dává znamení vladectví, štít modré neb nebeské barvy, na němž fenix své přirozené barvy majíc na krku zlatý obojek a křídla roztažená, na hranici hořící sedící se spatřuje, nad helmici zdobenou zlatou korunou zase týž fenix na hranici podobně jako ve štítě, přikryvadla

z helmice visící, modré barvy s vrchu a ze spod modravé a šedivé. Dáno v Praze král. l. 12. (Orig. v arch. musejním. Uprostřed listu jest vymalován erb se štítem, na němž pták fenix stříbrný do zlata s roztaženými křídly červené barvy, konečky stříbrnými a peřím do zlata se měnícím, zlatou paví korunkou na hlavě a zlatým obojkem na krku.)

1486, 3. Sept. List krále Matyáše pp. z Pernšteina, že erb od něho daný Mikuláši Hrdému z Klokočné (buvolova hlava, která v nose kruh má) nemá se srovnávati s erbem jejich, zubrovou hlavou. (Archiv č. VI., 518.)

1488, 6. Mart. Vladislav král Vácslavovi z Rovného dává znamení vladectví, totiž štít bílé barvy a v jeho prostředku hlava mouřenínova i s hrdlem své přirozené barvy, nad helmou přikryvadla modravé a modré barvy a nad tím dvě křídla proměnlivé barvy, totiž bílé a černé. D. v Praze král. l. 17. (Arch. fary Krumlovské.)

1490, 28. April. Král Vladislav, protože Jan z Tedražic, protonotář král. kanceláře rod a erb svůj chtě rozšiřovati, Pavla z Novévsí za erbovního strýce přijal, Pavlovi dává erb, štít červené barvy a v jeho prostředku bílou nohu lví i se hnátem vytrženou, s drápy pozlacenými a střelou opeřenou prostřelenou, nad štítem helmici otevřenou s přikryvadly bílé a červené barvy, korunu královskou pozlacenou a z ní tři pštrosová pera vynikající, dvě bílá a prostřední červené, nahoru obrácená. D. na hradě Pražském l. kr. 19. (Orig. v arch. mus.)

1491, 13. Jul. Vladislav král statečným Ondřejovi a Bartoloměji z Prachňan, které statečný Vácslav Alter z Lazska (sic) a bratří jeho za erbovní strýce přijali, dává erb Vácslava Altera, totiž štít modré neb nebeské barvy, v jehož spodní části jest oblak nerovně se rozcházející, z něhož dvě ruce vynikají, jedna držíc samostřil pošikem štítu postavený, druhá jej jímajíc a střelu k pravému rohu štítu obrácenou naň nasazujíc, jakoby se měla vystřeliti, helmici, točenici červené a bílé barvy, křídlo modré vzhůru obrácené a rozpeřené, na němž dotčené dvě ruce se samostřilem a střelami se spatřují. D. v ležení před Bělehradem královským na den sv. Markéty. (Arch. gub.)

1492, 9. Jun. Císař Bedřich bratří Vácslava, Michala a Jana (Vencelíky z Vrchoviště, v orig. von Wurabitz) povyšuje na pány ze Sarabic a do stavu panského Římské říše a erb jejich polepšuje. (Chmel, Reg. n. 8804.)

1492, 10. Jun. Císař Bedřich Jana Šedíka z Kuncendorfu, jehož předkové pro chudobu se ke svému vladectví nehlásili, zase za vladky vyhláší a potvrzuje mu starožitný jeho erb. (Tamže 8804.)

1492, 20. Aug. Císař Bedřich Vácslavovi z Kostelce erb, totiž štít blankytný, v tom zdvižené podle sebe dvě dřevěné barvy veřeje a v každém dva železné háky, proti sobě stojící, helm zdobený blankytným a žlutým dekem a na něm černé otevřené křídlo, polepšuje blankytnou barvu v štítu i v deku v modrou, lazurovou, veřeje v zlatou, železné háky

v stříbrnou barvu změňuje a v tom černém křídle podle sebe dva štrychy, spodní modré a svrchní zlaté barvy, nositi dopouští. D. v Linci. (Paprocký o st. ryt. 279 atd.)

1493, 31. Jul. Král Vladislav dává erb Martinovi ze Služatek, totiž štít tříhranatý, jehož pole červené jest v prostředku dvě střely na přič přeložené, bílé, obecní neb kolčí helm, příkrývadla červená a bílá, nad tím točenice po obou stranách s rozletitými feflíky z týchž barev a nad tím dvě střely. D. v Budíně u vig. sv. Petra v okovech. (Zmínka v majestátu 1627, 25. Novb.)

1493 —. Vladislav král Vavřincovi a Kašparovi (Bírkům) bratřím z Hotendorfu dává erb, krk jelení na štítu modrém s rohy, nad helmou bez koruny ruku vyzdviženou a zbrojnu, kteráž rohy srncovy v poli drží, fafrnochy zlaté a modré. D. — — — (Paprocký o stavech ryt. 340.)

1493 —. Vladislav král dává erb N. Zibřidovi z Velechova, totiž štít na přič rozdělený spodní polovice modré, svrchní červené barvy, v němž křídlo pštrosové bílé vzhůru stojí, příkrývadla modrá a červená a nad helmou tři péra pštrosová, bílá, vzhůru stojící. (Zmínka v majestátu 1545, 5. Novb.)

1495, 18. Mart. Falešný majestát Loreckým z Elkouše u Paprockého o st. ryt. 21).

1498, 17. Novb. Král Vladislav obnovuje erb Martina Hubky ze Staryc, dvořenína svého, protože n. strýc jeho majestát na něj ztratil, totiž štít červené barvy, na němž ruka zbrojná meč dobytý držící, nad štítem helmice, na jejímž vrchu tři pštrosova péra barvou se lišící jsou ozdobou, příkrývadla z helmice až k postavení štítu visící bílou a černou barvou se rozeznávají. D. v Budíně, sob. po sv. Martinu. (Reg. královská, rkps. c. k. dvorského arch. č. 201 f. 68 p. v.)

1499, 22. Jan. Král Vladislav dává erb Janovi z Habartic, totiž štít blankytné barvy a pokosem téhož štítu přecházejí barva bílá, modrá a červená, nad štítem helmice s křídlem, týmiž barvami rozděleným, z níž příkrývadla tři rozdílných barev visí. D. v Budíně, v úterý před obrácením sv. Pavla. (Tamže 82.)

1499, 10. Octb. Král Vladislav dává erb Jiřimu z Linhartic, totiž štít trojhranný, červený, v jehož prostředku se pes strakatý, totiž černými a bílými skvrnami po celém těle posetý spatřuje, ozdoba helmice červená a bílá a na jejím vrchu jestřáb své přirozené barvy postavený. D. v Budíně. (Tamže f. 76.)

1500, 2. Febr. Král Vladislav uroz. Janovi Šlechtovi, král. sekretáři a Janovi Vlčíhrdlo ze Všeherd erb jejich předešlý polepšuje. Kdežto na štítě vlka polovičného v červeném štítě posud nosili, přidává zlatý oblak, tak aby vlk, jakoby z něho vyskakoval, patřen byl, ozdoba helmice aby vrch štítu prsténky a závitky rozmanitě se vinouc a otáčejíc

objímala, nad helmou zlatá koruna rozličnými drahými kameny ozdobená, z níž vlk polovičný vyniká. D. v Budíně, pondělí den hromnic. (Tamže 206.)

1503, 22. Decmb. Vladislav král byv zpraven od Jana Šlechty, Augustina doktora v dekretch a svob. uměních a Jana Vlčíhrdlo strýcův ze Všehrd, že Jiříka ze Všehrd i s jeho spravedlivými dědici k rodu svému za strýce přijali, toho potvrzuje a znamená vladycťví, která dotčení Janové a Augustin s rodem svým mají, Jiříkovi a jeho spravedlivému potomstvu propůjčuje. D. v Budíně král Uh. 14 č. 33.

Uprostřed listu vymalován erb, na zlatočerveném štítě půl vlka šedivého s červeným jazykem, vyskakujícího jako ze zlatého lupení, helma, přikryvadla modrá a bílá, některá i červená, koruna a klenot zase půl vlka. (Orig. v arch. gub. B IV 438.)

1506, 16. Jun. Vladislav Král Matoušovi a Tomášovi z Kobravavic dává erb neb znamená vladycťví, půl medvěda bílého v poli červeném, na štítě helmu, přikryvadla červené a bílé barvy, na helmě srní růžky v barvě své přirozené. D. v Budíně, v úterý po sv. Vítu. (Paprocký o st. ryt. 416.)

1506, 4. Jul. Vladislav král Vácslavovi Stradalovi a Šimonovi Hubkovi z Černčic, které Mikeš, hofrychtěř a Vácslav bratři z Černčic za strýce ke svému erbů přijali, dává erb: štrych červený se dvěma květy červenými, proti sobě stojícími, na kterémžto štrychu tři hvězdy zlaté a to ve štítu modrého pole, helmu, přikryvadla modrá zvenčí a červená uvnitř, na helmě křídlo modré orlové, přes kteréž také štrych takový. D. na Budíně, v sobotu na den sv. Prokopa. (Orig. v c. k. dvorském arch.)

1509, 8. Maj. Král Vladislav uděluje erb N. z Jelčan, totiž ptáka papouška zeleného na modrém štítě, nad helmou tři pštrosová péra bílé, červené a zlaté barvy a přikryvadla červená a modrá. D. na hradě Pražském, v úterý den sv. Stanislava. (Zmínka v majestátu 1586, 20. Mart.)

1511 —. Vladislav král dal majestát na užívání erbů Vácslavovi Přehořovskému z Kvasejovic a Petrovi Svačkovi z Kvasejovic. (Desky zemské menší 87 F 1.)

— —. Král Vladislav pasovav mistra Benedikta v kostele sv. Víta na rytíře uděluje mu erb, aby se psal Ret z Pístova. Erb: štít černé barvy, v něm lev zlatý na zadních nohách stojící s vyplazeným jazykem a ocasem vyzdviženým, v předních nohách cirkel železný špicemi dolů obrácený drže, přikryvadla černá a zlatá a dvě křídla, pravé zlaté, levé černé. (Zmínka v majestátu 1591, 25. Jul.)

— —. Král Vladislav dal majestát na erb N. Nosakovci z Čímě, totiž červený štít, v němž jsou dvě kratce stříbrné barvy s dlouhými násadami zlaté barvy křížem přeložené a nahoru obrácené, přikryvadla stříbrné a červené barvy, točenice týchž barev a dvě kratce týmž způsobem jako ve štítě. (Zmínka v majestátu 1609, 1. Maj.)

— —. Král Vladislav potvrzuje Janovi Hýlovcovi z Polkovic majestát na znamení vladectví, kterýž dal král Jan (!) Prokopovi předkovi jeho. Erb: štít modré barvy a na něm od spodku půl srnce přirozené srsti, majícího růžky o 8 parůžkách zlaté barvy, a zlatý prsten okolo hrdla s červeným kamenem špičatým, pod krkem k pravé straně obráceným, přikryvadla zlaté a modré barvy, nad korunou zlatou půl srnce týmž způsobem jako na štítě se vidí. (Zmínka v majestátu 1587, 19. Decemb.)

— —. Král Vladislav dává majestát na erb a vladectví (Janovi) Kotečnickovi, aby se psal z Domaslavě. (Arch. Tábořský B IV. a 40, fol. 241.)

— —. Král Vladislav Jana Hrabinského z Brniova pro jeho mnoho let činěné služby majestátem obdařil „což podle paměti mé témuž majestátu jest bylo datum 1453 a psán na Budně“. (Zmínka v žádosti r. 1577 v arch. gub.)

— —. Král Vladislav dává erb rodu Nejedlých z Vysoké. (Zmínka v majestátu 1537, 27. Jun.)

— —. Král Vladislav dává erb N. Nebozízku z Hradiště, totiž štít červený, v němž noh černý stojí s křídly rozkřídlenými, maje ocas a pazoury zlaté, přikryvadla červené a černé barvy, koruna a polovice noha spatého a rozkřídleného týmž způsobem, jako ve štítě. (Zmínka v majestátu 1538, 9. Maj.)

— —. Král Vladislav Matouše ze Lhoty do vladyckého stavu vyzdvihuje, a dává mu erb: červený štít, v němž fart (žebřík) zadním koncem svrchu stojící bílé barvy, kolčí helm, přikryvadla červená a bílá, nad tím točnice, dvě pštrosová péra (červené a bílé) a mezi nimi kůl s železným obutím o šesti pružinách, maje na sobě berana. (Zmínka v majestátu 1627, 28. Decemb.)

— —. Král Vladislav dává erb Řehořovi a Benešovi z Trnice, totiž štít na děl v půli rozdělený, v pravo modrý a v něm půl orla bílého s pazoury pozlacenými a okolo hrdla obojček zlatý, na kterémž zvoneček zlatý visí, levá polovice červená, přes kterouž tři štrychy bílé pošikem k pravé straně vzhůru jsou, otevřený helm, přikryvadla modrá a červená, dvě křídla orličí rozkřídlená, modré a červené. (Zmínka v majestátu 1570, 2. Jan.)

— —. Král Vladislav dává erb N. z Czachticz, totiž štít červený u jehož prostředku skopek dřevěný o dvou uších, vodou naplněný, z něhož dvě ryby ocasy svými, vzhůru vyzdviženými, vynikají. (Zmínka v majestátu 1617, 18. Jul.)

— —. Král Vladislav dává erb Blažejovi Plesnivci (Mladějovskému ze Mstětic), totiž štít modrý, v němž půl jednorožce bílého ve skoku, k pravé straně obráceného, kolčí helm, přikryvadla modrá a bílá, koruna zlatá královská, z níž vynikají 2 rohy na přič rozdělené, pravý nahoře bílý, dole modrý, levý nahoře modrý a dole bílý, a mezi nimi opět zvíře půl jednorožce. (Zmínka v majestátu 1625, 14. Novmb.)

1518, 16. Febr. Císař Maximilián dává erb Hanušovi Pekovi (z Římků) a Tomanovi Harerovi, totiž štít na zděl rozdělený, v pravo zlatý, v levo černý, uprostřed pateř okrouhle rozšířený, v pravo černý, v levo zlatý, maje týž pateř u spodku trapez, přikryvadla zlaté a černé barvy, dva rohy, černý a zlatý, a mezi nimi muž až po pás se sukničkou a pintou okolo hlavy, v pravo zlatý a v levo černý, pateř na hrdle jako ve štítě, a dlouhé vlasy maje, drže ty rohy v rukou. Dáno v Augšpurku. (Zmínka v maj. 1558, 1. Decmb.)

1520, —. Král Ludvík dal majestát Poněšickým (Tuším erbovní list, který ukázal l. 1712 Karel Poněšický z Poněšic. — (Kniha 561 v arch. m. Prahy, f. 293.)

1523, 17. Jan. Král Ludvík Jana, Václava, Matouše a Blažeje Munky v stav a řád slovatných rytířských lidí přijímá, aby se psali z Ejvančic. Dává jim erb: štít prostředkem rozdělený, vrchní polovice zlaté, spodní modré barvy, v témž štítě pták hrdlička své přirozené barvy, a ve spodní straně hvězda zlatá, přikryvadla zlaté a modré barvy a nad helmou dvě křídla pštrosová, jedno zlaté a druhé modré, a mezi nimi hrdlička a nad ní hvězda. D. na hradě Pražském, v pátek den sv. Antonína r. 1523. (Reg. královská 1533—1559 f. 73.)

1525, 14. Sept. Král Ludvík Mikuláše Suda do stavu vladckého povyšuje, aby se psal z Semanína. (Jelínek, Dějiny Litomyšle, II. 87.)

— —. Král Ludvík (německým listem) dává erb (Zikmundovi (?) Šitnpergárovi: štít na dvě pošikem od svrchu do zpodu rozdělený vrchní polovice černé, zpodní zlaté barvy, v níž stojí noh pták, celý vzhůru na zadních nohách, též pošikem rozdělený, zlatý v černém a černý v zlatém, maje jazyk vyplazený, ústa rozžavená, ocas skrze zadní nohy propletený, točenice, přikryvadla zlatá a černá a nad tím půl noha černého s rozletitými křídly. (Zmínka v majestátu 1544, 24. Sept.)

— —. Král Ludvík dává erb Matoušovi a Janovi bratřím Maleninským z Malenína. (Zmínka v majestátu 1604, 4. Maj.)

— —. Král Ludvík dává erb Jindřichovi (?) z Chocenic, totiž štít na přič rozdělený, vrchní polovice zlaté barvy a v ní lev celý modré barvy, spodní polovice půl zlaté, půl modré barvy, totiž čtyři štrychy zlaté a čtyři modré barvy, přikryvadla zlatá a modrá a pět per pštrosových své přirozené barvy vzhůru vynikajících. (Zmínka v majestátu 1543, 16. Maj.)

— —. Král Ludvík dal erb předkům Severynů z Kapihory. (Zmínka v majestátu 1583, 25. Febr.)

Důležitým zřídlem jsou památníky rozmanité, jako mezníky, náhrobní kameny, pohřební štíty neb rundace, jak jim staří Čechové říkali, tabule, desky památné na kostelích, hradech, veřejných a soukromých domech, na zdech a branách městských, mostech a jiných budovách, sochách svatých i světských, křížích atd.

K nejstarším mezníkům patří kamenný mezník templářský, jenž býval u Nového dvora půl hodiny od Jindřichova Hradce a nyní v zámku

Hradeckém uschován jest (obraz v Hradech IV, 67). Kulovaty kamenny mezník s křížem kláštera Zderazského a mezník s dvěma kříži kláštera Plasského spatřují se u vsi Sedlice blíže Kralovic na Plzensku. Zajímavý jest mezník u Lysic na Moravě s erbem pánů z Bozkovic ze 14. věku. (Popis v Pam. arch.) Nejzajímavější jest trojhranný mezník u Kutné Hory l. 1856 vykopaný, na němž jest dvakráte erb kostela Pražského a jednu kláštera Sedleckého (čili pp. z Cimburka). Zajímavý je též mezník nacházející se na cestě z Týnce do Loreta (u Klatov) na němž jsou erby Fremutů z Tropčic, Rochců z Otova a Šlovických ze Šlovic. (Obraz v Hradech IX, 256.)

Zajímavým zřídlem jsou erby na svornících neb deskách, zalděných v kostelech umístěné, z kterých kolikráte jen tušíme. Tak ku př. jest v Chotýšanech na svorníku znamení s třemi lupeny, kteréž znáti dává, akého erbu byli zakladatelé toho kostela.

Ve Zbraslavicích v kostele opakují se dvě sekerky křížem přeložené, svědčice o tom, jakého erbu byli držitelé téhož městečka v první polovici 14. st. V Křesýnském kostele dvakrát se vidí erb pp. ze Šebína na doklad, že jej páni ti ve 14. stol. stavěli. V Sezemicích v kostele jest několik erbů na svornících, jež vzbuzují mnohé domněnky, poněvadž archiv kláštera Sezemského se ztratil a o prvních osudech téhož kláštera nic známo není.

Zajímavé jsou též erb pp. z Litic na svorníku kostela Litického, erb pp. z Říčan na svornících kostela sv. Anny v Praze a nescísně rúží v jižních Čechách.

Byla by to dlouhá řada, kdybychom chtěli vyčíti erby v Dublovicích, Bystřici, Rabí, Pacově, Liticích, Jezné, Načeraci a j. se nacházející. Jen připomeneme, že lvice v Levíně jest toho druhu nejstarší a orlice na bývalém klášteře v Panenském Týnci nejměleji provedenou památkou tohoto druhu.

Dlužno se též zmíni o podobných kamenech, které se nacházejí na hradech a tvrzcích. V té příčině ukazujeme k popisu hradů jednotlivých, zejména zajímavé řady erbů na bráně Točnické a vyzdobení brány hradu Litického. Spůsob ten kráslii brány erby zakladatelů aneb těch, kteří opravovali, potrval až na naši dobu.

Náhrobní kameny patří k nejdůležitějším pramenům, poněvadž se z nich obyčejně nejen majitel, nýbrž i čas poznává. Kromě prastarých náhrobků s pouhými opatskými infulemi a berlami v Klášteře u Nepomuku, v Opatovicích u Hrálové Hradce, v Mnichově Hradišti a Zlaté Koruně jest také kříž v kameně vytesaný, jehož tři vrchní ramena každé opět v kříž vybíhá, u Sedlice blíže Kutné Hory (Method 1891). Nejstarší náš náhrobek jest Hrza ze Zvíkova († 1275, obraz v Hradech, XI 26). Velmi staré jsou náhrobky Mstislava z Chlumu v kostele Čáslavském, Hrona z Pacova v kostele Pacovském, pánů z Choustníka na hřbitově Choustnickém (obraz v Hradech IV 79) a Rutharta s manž. Dymutou v kostele Kolínském, které z rozhraní 13. a 14. stol. pocházejí. K těmto se přidružují zlomky

náhrobku, nalezeného při stavbě kostela Vysokomýtského, který tuším z r. 1309 pochází a tělo Přibyslava z Moravan (tak soudím z konce . . . an obiti Yd. Sep.) kryval. Ve Vysokém Mýtě také vykopány z rumu bývalého kláštera kusy náhrobku nějakého pána z Potsteina a zazděny jsou na jednom domku na klášterišti stojícím. (Obr. v Hradech IX 242.) Ze 14. st. pochází též náhrobek nějakého pána z Dobrušky v Bohuslavicích. Krásného díla jest náhrobek Kerunka z Lomu († 1356) l. 1886 obnovený, jenž stojí na dvoře Oseckého kláštera. O sebrání těch a takových krásných památek bude míti velkou zásluhu Soupis akademií začatý, neb tu nacházíme (ovšem odpustíme-li chybná čtení) popisy náhrobníků a skvostná jich vyobrazení.

Vyskytují se často náhrobní kameny, na kterých jest vyobrazeno několik erbů na znamení vývodu a čtyř štítův zemřelého; o těch a takových pojednáváme v kap. VII. (o vývodech).

Bez pohřebních kamenů s erby nemůžeme si ani žádný starý kostel pomyslet. Býval-li rod nějaký dlouhou dobu na nějakém statku, mívál zvláštní svůj pohřeb a pohřební sklep v kostele svého statku. Velmi bylo oblíbeno, míti pohřební sklípek v nějakém klášteře; tak ku př. Sobětičtí, Klenovští a Maloničtí kladli se v Klatovském klášteře, Gutšteinové, z Beté a z Litic v kl. Plzenském, Švambergové ve Stříbře, Rožemberkové v Ústí nad Lužnicí a Vyšním Brodě a páni z Velešína v Zlaté koruně. Na takové pohřby činívána hojná obdarování. Nebyl-li na statku kostel, pohřbívaly se v kostele své fary, a míváli tu sklípek zakoupený, jako ku př. Loubští v Mirovicích. Prodal-li kdo statek, obyčejně si pohřeb v kostele vymínil. Nad sklípkem pohřebním visívala korouhev s erbem. O tom sluší srovnati to, co psáno v Pam. arch. X na str. 177.

Pohřební štíty nazývaly se u našich předkův rundací (podle okrouhlé jejich podoby), jak svědčí r. 1637 zápis o výdajích na pohřeb Ondřeje de Segregori, vrchního hejtmana panství Krumlovského »od malování na tom jednom praporci a rundací i takto jinších erbů na papíru« a za dvě železná květovaná podpíradla a jiné potřeby k zavěšení praporců, kordů, ostruh a rundace v kostele klášterním«. Z takových štítů známe dva, které byly l. 1891 na jubilejní výstavě, rundací Kryštofa Popela z Lobkovic z r. 1609 a Jiřího Bořity z Martinic z r. 1598, které oba se chovají v pokladu Svatovítském v Praze. Nelze pochybovati, že jich v dřívějších dobách veliké množství bývalo.

Vzácností svou i krásou vynikají u nás skleněné kotouče s malovanými erby, obyčejně do oken kostelních zasazené, jichž museum naše 25 chová. Nejstarší kotouč pochází z kostela Holubického, na němž je zlatá radlice v červeném poli, z první polovice 14. věku pocházející (obr. v Pam. arch. VII. 425), druhý z roku 1466 náležející Heřmanovi z Žerovnicka býval v okně kláštera kazatelského v Plzni, nyní zrušeného. Ostatní kotouče jsou výrobky 16., 17. a 18. věku. Krajan náš Mikuláš ze Stachovic, biskup Řezenský, jméno a erb (černou korunovanou orlicí ve zlatě)

zvěčnil kotoučem v okně chrámu Řezenského v l. 1313—1340 zasazeným. V Čechách a to v Praze víme o obrazu a erbu na skle malovaném sv. Karla Velikého a o erbu králové Anny, manželky Vladislava II. z l. 1502—1506 v oknech kostela na Karlově zachovaných. Kromě Prahy jest podobný kotouč v Hradešicích u Horažďovic s erbem Bedřicha Švihovského z Ryžemberka.

Býval zvyk umístniti erby na obrazech. Buď to byla podobizna nějakého pána, a tu obyčejně býval nápis jeho jména aneb začáteční písmena, anebo to býval obraz nějakého svatého, který býval dán do kostela od podacího pána aneb jiného dobrodince. Přední výtěžek z takových obrazů, jichž je hojně v zámcích, ale málo již v kostelích, jest známost barev erbů, poněvadž ty jsouc olejovými barvami malovány, neměnily se na vzduchu a světle tak, jako erby malované na stěnách.

Sbírky erbů patří k nejdůležitějším pramenům. Na staveních, branách a věžích měst a hradů vidívají se řady erbů buď malovaných, aneb vypouklých neb obojího způsobu. Na arkýři Karolina v Praze spatřuje se posud 5 erbů, které nám přední osoby doby Karlovy Jana Očka z Vlašimě (supí hlavy) a Štěpána z Tetína (vůl) připomínají. Nad branou hradu Točníka jest desatero erbů zemí, které patřily Václavovi IV. a na Vlaském dvoře v Kutné Hoře jest řada erbů i zemských i městských. Také Staroměstská věž u mostu v Praze s 10 erby zemskými z dob Václava IV. pocházející, svědčí o lásce tohoto krále k heraldice, an tam též erby svých zemí vytesati dal, jako nám zanechal v lázenské bibli ve Vídni kresby heraldických štítonošů. Nejstarší řada malovaných erbů jest v Jindřichově Hradci. Pochází asi z roku 1340 a obsahuje 18 vyobrazení erbů českých. (Zevrubný popis v Hradech IV, 9 a vyobrazení tamže na str. 64). Skupina tato jest vzácnou pomůckou, ač účel seřazení zřejmý není. Rovněž vzácnou jest skupení erbu ve Slavětíně na stropu kostela asi z prostředku 14. věku; podobné jsou skupeniny v Píseckém paláci a věži zámku Blatenského z konce 15. věku pocházející (viz Hrady VII, 180 a XI 179) erby na stropu kostela Rabského z téže doby, 25 erbů nejv. úředníkův a soudcův zemských l. 1558 v zámku Týně Horšovském (Hrady IX 94) a 14 erbů starobylých v okně zámku Brandýsa nad Labem snad také ze 16. stol. pocházejících. V manské světnici Olomoucké zachovaly se erby manů arcibiskupství až do 17. st. V Karlštejně bývala řada jarmar, do nichž manové svou zbroj ukládali; dvěře bývaly ozdobeny jejich erby, z nichž něco málo se zachovalo.

Zvláštním bylo zvykem v Čechách vyobrazovati pány, sedající na velkém soudě zemském a na soudě komorním a dvorském a nad každým z nich nade hlavou jeho erb rodinný. Obrazy takové na plátně malované lze viděti v museum král. Českého a v městském museum Pražském. Na truhlách moravských desk zemských jsou též erby hejtmanů a komorníků zemských vymalovány a zároveň i na jednotlivých kvaternech, kterýžto zvyk také ve Slezsku i v Opavských i Krnovských knihách se zachovával.

Paláce hradů bývaly ozdobovány vývody a řadami erbů; nejstarší nám známý byl rod císaře Karla na Karlštejně (Hrady VI, 10). Později tak bývalo v tabulnicích, jako ku př. v Srbicích u Kolovče, kdež bývalo 27 erbů Černínům a jich předkům po meči a po přeslicích náležejících. Síně s erby dávno již za své vzala, ale obrazy a erby zachovaly se v arch. Hradeckého zámku. Ve dvořanské světnici čili erbovně nyní zabílené zámku Třeboňského spatřovaly se erby dvořanů Rožemberských ještě v 18. století. V domě Hadějovských v Praze erby předků byly vymalovány.

Erby patrických rodin městských spatřujeme na radnici Staroměstské v Praze zvenčí na věži, podle ní i až pod střechou. Též uvnitř na šneku aneb na točitých schodech z přízemí do prvního patra k velké síni vedoucích erby radních pánů umístěny byly, jako v Brně posud v témž místě viděti lze. Měšťané erby své na radnicích schovati dávali jako v Kutné hoře l. 1609 23 erbů na radnici schováno bylo. Skupiny erbů kverků a řemesel jsou v Kutné hoře a bývaly též v Tábořském kostele.

Závitky neb role erbů jsou sbírky erbů přenosné a odtud své jméno mají, že namalovány byly na pruzích pergamenových, které se zavíjely. Nejstarší známá v Německu jest Curyšská z r. 1300, která z 13 kusů pergamenových sešitů jest a 478 erbů obsahuje. Později přednost dávali vázaným knihám neb erbovníkům. Nejstarší taková sbírka jest *Aula Caroli*, tak od Balbína nazvaná. (Viz 1. odd. této kapitoly.) Vzácný jest erbovník pro císaře Maximiliána II. malovaný. Dílo to velmi pěkné co do techniky jest pergamenový kodex; na každé straně nacházejí se 4 erby, jichž přikryvadla již schematicky do pergamenů vtištěna jsou. Na velikou závalu tomuto dílu jest, že písař a malíř byl, soudíc z chyb, které ve jménech českých rodin spáchal, cizozemec, češtiny neznalý, tak že tato sbírka jen zkušenému heraldikovi neb genealogovi sloužiti může. Z téže doby je erbovník moravské šlechty v Brně. Perem nakreslené erby s udáním barev německým spatřují se v erbovníku Mikuláše ze Salmu v c. k. universitní knihovně v Praze (sign. XXIII, K 4) připsané k erbovníku evropskému l. 1555, vydanému kdysi ke sklonku 16. stol. Do téže doby sluší klásti erbovník hrabat Vratislavů v zámku Dírném. V klášteře Teplském jest heraldický kodex ze 17. věku, starému Siebmacherovi co do formátu a úpravy podobný, ale necelý, jemuž se rovná *Rodoslov* a erby nejstarších a předních rodů českých od hrab. Frant. Voračického z Paběnic složený (v c. k. univers. knihovně). Sebrání erbů nejvyšších úředníkův král. Č. od 17.—18. st. na pergameně malované jsou v arch. Novohradském (hrab. Buquoy) v arch. biskupství Litoměřického a v arch. zemském.

V cizích erbovnících záhy také erby české nacházíme, poněvadž staří Čechové daleké jízdy za rozmanitým dobrodružstvím konávali. Nejstarší takový jest erbovník belgického herolta Getre (orig. v kr. knihovně Bruselské v l. 1350—1370 složený, vyd. Victor Bouton v Paříži). Připomeneme pro vzácnost krásně malovaný erb pp. z Rožďalovic s nápisem *her bohus, jelení roh* s nápisem *die here van beuersteyn, labuť Švamberskou* s chy-

ným nápisem die here van Lantstün. V jistém smyslu jest též erbovníkem kniha bratrstva sv. Kryštofa na Arlberce (nyní v c. k. dvorském archivu) ve které poznamenání jsou ti, kteří se zavázali k bratrstvu příplácti. Zápisy o tom asi z l. 1401—1411 ozdobeny jsou krásně malovanými erby dárců s jistými nám neznámými řády; někteří jsou i celou postavou vymalováni, jako ku př. Břeněk z Ryžemberka a Jan ze Strakonice (před r. 1403). Spatřují se tu mimo jiné erby Škonky vdovy po Albrechtovi ze Šternberka, p. z Miroslavě, Mikuláše ze Dvojic (1403), Ješka z Hostišova (1403), Bohunka (bolink?) ze Švamberka, Jindřicha Jevišovského a Petra z Kunštatu, Albrechta z Krhovic (Kurvic), Beneše z Kravař, Jana Gutšteina z Otova (1411), Jana z Dubé, Hanuše Jevišovského, Hanuše z Maštova (1409) a j. Zajímavé jsou též erby v knize Oldřicha z Reichenthalu o sněmu Kostnickém (rkps. XVI, A 17, v c. k. univers. knihovně, někdy majetek Berbistofův, a l. 1582 Doroty Kyjové). Erby jsou správně malovány, ale jména zkomolena tak, že ku př. Vlrich von Lucz jen se podle erbu pozná jako vladyka z Lilče. Dobře jsou malovány erby Jindřicha z Rožemberka (není možné), Alše z Ronova, Bedřicha (!) z Vartemberka, Václava z Dubé, Jana z Michalovic, Rubína z Ryzemburka, Viléma Zajíce z Valdeka, Oldřicha z Plumlova, Alše ze Šternberka, Jana z Chlumu, Jindřicha Lacemboka z Chlumu a Čenka z Donína. Také Wappenbuch Kunráta z Gruenenberka rytíře (1483, vyd. 1875) obsahuje několik erbů českomoravských, zejména Slavatů z Chlumu, z Choustníka, z Cimburka, z Rožemberka, Šternberka, Švamberka, Bítovských z Lichtenburka, Kostků z Postupic, pp. z Kolovrat, Bozkovic, Gutšteina, Kurvic, Tluksů z Kamene, z Vlašimě, Lichtemburka, Bergova, Ryzemburka, z Metelska (velmi vzácný), z Hertemberka, Veitmile, Klenového a Holubů ze Štokova.

Dva heraldické kodexy v c. k. dvorské knihovně z 15. věku (č. 9327 a 9337) obsahují též erby českých pánů. V prvním věnovány jsou jim dvě strany, v druhém jest jich jen devět.

K erbovníkům sluší též přičísti sbírky, jež si pořídili někteří sběratelé. V té příčině jest důležitá sbírka erbů a genealogií Bohumíra Daniele sv. p. z Vunšvic, jenž držel statky Dolní Kruseč a Rapotice a l. 1741 zemřel, odkávav stavům 44 svazků své sbírky. Kromě tohoto pilného a soudného sběratele též Renz, Zech a sv. p. Ubelly zemi své sbírky heraldicko-genealogické věnovali. V Roudnické knihovně je podobná vzácná sbírka Frankova. Důležitý jest též genealogický atlas s erby od sv. p. Schumana v našem museum a jiné rozmanité sbírky.

Jiným zajímavým pramenem jsou zápisky rodinné. Ve starších rodinných kronikách bývají obyčejně erby všech těch rodin, s nimiž rodina ta se spříznila, berouc si z nich manželky. Vzácný toho příklad poskytuje rkps. Roudnický (E 1, I 1. z r. 1504, opis E 1. I 3, z r. 1595) obsahující Naučení pana Jana z Lobkovic Jaroslavovi, synu svému. Přidán jest vývod páně Janův, vývod Žofky ze Žerotína jeho matěře, Magdaleny z Thoringu jeho manželky a Markéty Plavenské, manželky

Jaroslavovy, vše s malovanými erby. V opisu l. 1595 zdělaném nachází se ještě drahně erbů, beze jmen. O něco mladší jest rukopis c. k. dvorské knihovny. »Totě jsou štíty a erby pana Petra Cíle ze Svojsic a paní Uršily ze Sebužína, manželky jeho a jsou namalovány léta božího 1520 ten pondělí po křížových dnech.« Na konci je poznamenáno, že Bohumír D. z Vunšvic si l. 1718 tuto knihu vypůjčil od Václava hr. Vratislava z Mitrovic na Jincích, Zalší a Dírném a sobě obkresliti dal.

Zajímavý jest dějepis, jež sepsal Karel Čabelický ze Soutic na Žimuncích a Horním Bukovsku (ok. l. 1620). Jest to jako předešlý rkps. zároveň vývod s erby od otce až do prapraděda a jich manželek a předků těchto a kromě toho sepsání všech důležitých listovních paměti (v c. k. univ knihovně XVII, D 34).

Dotčené rukopisy jsou také vývody, t. j. důkazy, jaká krev se do krve toho kterého dostala. Památek toho druhu (totiž jen vývodů) máme mnoho i v Čechách i na Moravě na hrobových kamenech, křtitelnicích, svornicích kostelních vytesaných, a na pergameně a papíře malovaných. Nejstarší vývod, svědčící moravskému rodu pánů z Boskovic pochází ze starého kostela Žumberského a zazděn jest (vrchem dolů, zpodem nahoru) na věži Žumberské. Štít obsahuje 6 štítkův, tři u vrchu, dva v prostředku a jeden dole. U všech v prostřed jest štít Vaňka z Bozkovic (1365 až 1379) v levo ženy jeho Markety ze Šternberka, v pravo matky jeho Anny z Lomnice († 1372). Pod tím je v pravo poloviční štít pp. z Otaslavic (matky Anniny?) a v levo pp. z Řičan (matky Marketiny) u spodu jest erb pp. z Doubravice a Vildenberka (báby Vaňkovy a matky Jana z Bozkovic (?)) — Obr. v Hradech I 142).

Jiný vývod na křtitelnicí kostela Strunkovského ukazuje nám čtyři štíty, totiž Jana z Rožemberka († 1389), Elišky z Halsu, manželky jeho, třetí s pruhem pošikem položeným, tuším její mateře, a čtvrtý Kateřiny z Vartemberka, matky Janovy. Erby 1., 2. 4. spatřují se též na oltáři kostela Bavorovského. (Obraz v Hradech VII., 95.)

Nejstarší psaný vývod s erby malovanými jest v bibli Strahovské, psané r. 1449. Tam jsou vymalovány čtyři štíty Jana ze Šelmberka, totiž jeho, Veroniky z Bozkovic, Elišky z Kunštátu a Anny Hechtovny z Rosic. Sice o těchto vývodech na čtyři štíty a jiných vývodech bude mluveno v následující kapitole.

Na veliký prospěch heraldice byl také zvyk, který na konci 16. stol. mezi šlechtou se ujal, že sobě zakládali knížky pergamenové nebo papírové, do kterýchž se jména osob s devisami neb hesly zapisovala a erby vymalovaly. Činívali tak přátelé přátelům, začasť studenti šlechticů na vysokých školách, aby památku na soudruhy ze studií svých si odnášeli anebo vznešení páni na cestách, když vešli s někým v přátelství a jeho jméno a erb pro svůj památník si vyprosili. Na konci 17. stol. ztrácejí se erby z takových sbírek a jen jména se zapisují s rozmanitými hesly, až i tento způsob za své vezme, aby ožil ve středě 19. věku jako album.

V retrospektivní části zemské výstavy české roku 1891 uspořádané byly od knížete Morice z Lobkovic na Roudnici čtyři takové památníky nebo štambuchy vyloženy: Wolfganga Theodora hrab. z Hohenembsu z l. 1589—1594, Jiřího Alexia Mošaura z Valdova z roku 1618, G. Leop. svob. p. ze Stadlu ze XVII. století a památník jeden neznámého původu z l. 1596—1657. Kromě těchto památníků jmenuji štambuch Jeronyma Huebnera s erby českých šlechticů, kteří v l. 1572—1576 ve Wittenberce študovali, Zdeňka svob. p. z Valdšteina z l. 1591—1600 v císařské sbírce Ambrasské ve Vídni, štambuch Václava Ferdinanda z Ordelriku z r. 1630 ve sbírce hraběte Vlčka z Dobré Zemice též ve Vídni, Františka Pechla z Fischerlehen z l. 1649—1652 ve sbírce Karla Krahla, c. k. rakouského a k. uherského dvorního malíře znaků, štambuch Václava Prunera z Prahy ze XVII. století v kanovnické řeholi sv. Floriana v Horních Rakousích, památník Jana Pavla Geymanna z konce XVI. stol. v klášteře Lilienfeldském v Dolních Rakousích a album Jana Bassena ze Štrasburku z l. 1589 až 1602, roku 1893 antikvárním katalogem Bedř. Müllera v Amsterdamě ohlášené. V Čechách známe ještě po různu v Roudnici památník Hieronyma Huebnera, obsahující jména a erby českých šlechticů, kteří v l. 1572—1576 ve Wittenberce študovali, památník z roku 1618 v universitní knihovně Pražské s 15 erby, 4 allegoriemi a 7 kostumními obrazy a Památník Jindřicha Dobříkovského z Malejova v městském museum pražském. V témž museum jest zvláštní toho druhu sbírka, která obsahuje erby všech měšťanů tak řečeného Unterlagu v Praze z počátku XVII. věku.

Předchůdcem památníků těchto a prototypem jejich byla kniha bratrstva sv. Kryštofa na Arlberce, o kteréž již řeč byla.

Vedle tohoto pramene heraldického, jenž původu náboženského jest, máme ještě jiné zdroje téhož původu, ze kterých známost erbů čerpati můžeme, totiž knihy chval a zpěvů božích neb kancionaly, jak tištěné tak psané, které literátův sbory skoro v každém městě českém měly. Kdo přispěl k nákladu na tyto kancionály, toho erb ať obce ať šlechtyce ať měšťana na památku býval v barvách illuminován a v kancionále buď mezi iniciálkami neb na okrajích listu umístěn anebo zvláštní list takovému erbu věnován. Ve Žluticích nalezl jsem v tamním kancionále kromě erbu pánů z Plavna v čele umístěného též erby vladyk Parasů z Parasu, Škorňů ze Frimburka, Šaldů z Proseče, Štampachů ze Štampachu, Geldmarů z Ústí, Ratiborských ze Chcebuze a Údrckých z Údrče, v Litoměřickém kancionále erby vladyk z Řepnic a z Velgnova.

Nejvíce však erbů poskytuje nám tištěný kancional Šamotulský, jehož skladatel jednotlivé písně jednotlivým šlechticům věnoval moravským a erbem každého mecenáše ozdobil, napočetl jsem erbů těchto 44.

Zbraně a štíty vojenské též mívají erby. V tomto oddělení přestáváme jen na exemplářích z výstavy jubilejní a z archaeologických sbírek musejních známých.

Ve výstavě byl meč z počátku XVII. stol. se znakem Janovským a nápisem: Léta DCCIX. Smil Janovský z Janovic.

Myslivecký tesák ze sklonku XVII. stol. Rukojeť stříbrem vybitá, pochva s nožem a kníž. Švarcenberským znakem.

Kord honosný. Čepel ze XVII. stol. s vyrytým heslem: »Pro deo, gloria et patria«, jílec z ocele řezaný, na hrušce Kolovratským znakem ozdobený.

Obřadní meč hejtmana markrabství moravského p. Františka Kolovrata Libšteinského z Kolovrat z roku 1667. Bohatě ozdobený, na hrušce meče moravská orlice.

Dva honební oštěpy se znakem knížat Švarcenberských a monogramem knížete Adama Františka ze Švarcenberků z let 1703—1732.

Lebka (morion) s vytepanou rožmberskou růží ze XVI—XVII. stol.

Husitský cep v museum národním se znakem města Prahy vypáleným na cepovce.

Paveza dřevěná se znakem Starého města Pražského z XV. či poč. XVI. stol.

V museum národním paveza s obrazem sv. Václava v celé postavě, an štít a prapor nese. Nad hlavou jeho kalich, po stranách ve dvou kulatých štítech znak Kutnohorský a nad tím dvě korunované W. Opis dole počínaje zní takto: Svatý Václave, vévodo české země, knieže náš — pros za ny boha svatého ducha kyrie eleyson. Pane bože daj svobodu těm, kdož tie milují a vyznávají u víře.

Oštěp ciselovaný ozdobený orlem v arabeskách a s nápisem latinským, který svědčí Maximilianovi císaři z r. 1515.

Dva toulce na prach ze XVI.—XVII. stol., dřevěné, železem kované s rožmberským znakem.

Toulec na prach ze sklonu XVII. stol., cele vyřezávaný, motiv lví plen. Čep uzavírá havran na hlavě klubající (znak švarcenb.).

Štít železný tepaný se znakem Ostrožským ze XVI.—XVII. stol. Vedle sv. Jíří ve znaku polská orlice.

Pistol z počátku XVIII. stol., zámek řezaný, kování a vykládání stříbrné, vypouklý relief, výjev z bitvy »Poser, Prag«, značka chrt pod korunou; na čele rukojeti erb švarcenb.

Ručnice na křesivku z poč. XVIII. stol. Zámek rytý s jmenem »Paul Poser, Prag«, kování stříbrné, vypouklé, dvojnásobný erb alianční stříbrný — kníže Švarcenberk.

Myslivecká trouba stříbrná s vyrytým knížecím švarcenberským znakem a honbou. Znak M. L. Wien 1700.

Toulec na prach (se stuhou) dřevěný, ozdobený švarcenberským a lobkovským erbem z mosazi z let 1701—1732.

Dvě ručnice honební z XVIII. stol. Zámek a pažba stříbrem kované, ozdobené vypouklým reliefem honebním, znak švarcenberský.

Ručnice z XVIII. stol. s vypoukle vyřezávanou pažbou předělaná na perkusku; znak barona Schmiedla ze Schmiedenu.

Hlaveň dělová bronzová se znakem rožmberským a vyrytým opisem P. W. V. D. R. a s letopočtem 1608.

Hlaveň z houfnice bronzová se znakem a nápisem Zikmunda pana z Thunů a letopočtem 1554.

Hlaveň z houfnice harcovní bronzová s nápisem: Christoph Teufel Freiher zu Gunnersdorf se znakem, pak jméno puškaře a letop. 1567.

Hlaveň dělová bronzová se znakem města Vratislavě 1612 (nápis: Illustri d. Wenceslao I. b. a Chinski Vratisl.).

Dva toulce na prach s rožmberským znakem ze XVI.—XVII. stol., dřevěné, plechem kované.

Hodiny, náčiní stolní, svícny, sedadla, postele, skříně, kamna i pokryvky koní bývají též erby opatřeny a okrášleny. Připomene několik příkladů.

Číška stříbrná, z části tepaná a z části rytá se štítkem, v němž vy-podobněna jest liška, vedle pak monogram M. F. a rok 1607. Pochází z nálezů Mladoboleslavského.

Pohár stříbrný, zlacený, bohatě ozdobený ornamenty stříhané práce na kupě a víku kameje. Na víku znak Lobkoviců. Na noze ženská postava. Okolo r. 1600.

Erb města Tábora za sponu způsobený, stříbrný, emailovaný. R. 1535.

Svícen mosazný s vyrytým znakem a nápisem Václav Milnářský Zuzana Milnářskova 1602.

Konev cínová s cechovním znakem pekařů, mlynářů a perníkářů. Letopočet 1687.

Bronzový zvonek s reliefy. Ornament tvoří andělkové, hrající na roz-manité nástroje, mezi nimi čtyry znaky; dole nápis: Zikmund Kozel z Reizntolu na Horách Kutnách 1594.

Zvonek stolový, bronzový, litou okrasou a znaky bohatě ozdobený. Na znacích nápisy: Brikcí zvonář z Cinperku a Jan Albín z Greifenberku.

Znak města Plzně v mědi tepaný, zlacený, 17. stol.

Zvonek stolový, bronzový, dvěma postavama svatých a dvěma znaky ozdobený. Dole nápis: Anna Lebi zu Rosetal a Otto v. Neideck 1558.

Konvice měděná, tepaná, na víčku růží pětistou zdobená, 16. stol.

Miska onyxová, nová, na stříbrné zlacené noze řezané, na jejíž spodní straně jsou znaky Jiřího Pruskovského z Pruskova a manželky jeho Voršily z Lobkovic, jakož i r. 1577.

Pohárek skleněný, jednoduchý s vebroušeným znakem Kolovrat-ským, 18. stol.

Sklenice mnohohranná s vebroušeným znakem hrabat Nosticů a ornamentem okrášlená.

Láhvička miskovitě broušená o vysokém hranatém hrdélku, vebroušeným znakem kolovratským okrášlená. 18. stol.

Pohár skleněný s víčkem, mnohohranný, broušený, znakem kolovratským označený. II. pol. 18. stol.

Pohár skleněný, vebroušen znak schwarzenberský, v ořechu červená niť. II. pol. 18. stol.

Pohár skleněný, vebroušen jest znak schwarzenberský a lobkovský, konec 18. stol.

Pohár skleněný, na vysoké noze vebroušeným ornamentem, znakem schönbornským, ozdobený. Víčko má dva, ucha 3 ořechy s modrými nitmi. Okolo 1700.

Pohár s víčkem, vebroušen znak hrabat Schönbornů. V ořechu červené nitky. 18. stol

Láhev osmiboká, v pozlaceném bronzu montovaná. Vebroušen ornament a znak schwarzenberský. 18. stol.

Sklenice mnohohranná, vebroušenými znaky thunským a kolovratským ozdobená.

Láhev skleněná se zátkou, řadovitě miskovaná. Vebroušen znak kolovratský 18. stol.

Flacon skleněný, zátka mosazná, zlacená, v láhvičku vebroušen jest znak hr. Thunů a Kolovratů.

Láhev plochá, skleněná, v ní vybroušen jest znak kolovr.

Sklenička mnohohranná, vebroušen jest znak schwarzenberský. První polovice 18. stol.

Pohár sklen. s víčkem, broušeným ornam., znakem kolovratským a monogramem okrášlený. V ořechu nohy a víčka červené a zlaté nitky. 18. století.

Konvička skleněná, ve středu vebroušen znak Thunů a Kolovratů. 18. století.

Mísa skleněná, ve středu vebroušen znak Thunů a Kolovratů. 18. století.

Džbánek s víčkem, kreusenský, kolorovaný. V čele znak eggenberský s Agnus dei a nápis: Wer aus mir drinkt zu in der Zeit dem gesegne ses die heilige Dreifaltig. 1653.

Džbánek kreusenský, stříbrem kovaný, kolorovaný. Na povrchu šest medaillonů, znak eggenberský a braniborský, mezi nimi let. 1656.

Láhev z kreus. kameniny s cínov. víčkem, šestíhr., kolor. na straně znakem eggenberským. 17. stol.

Mísa fayencová, kulatá, plochá, v čínském slohu modře malovaná. Uprostřed znak knížat Windischgrätzů, zlatým rounem ověšený s korunou markýzskou.

Skříňka ku hře v dámu a t. zv. tric trac, vykládaná a řezaná. Uprostřed znak kolovratský, po stranách ve 4 polích vykládané zosobnění roč-

ních časů (práce pražská) ku hře náležitých 30 kamenů je zdobeno poprsími řezanými.

Kachel pestře polévaný, znakem valdštýnským ozdobený. Počátkem XVIII. stol.

Kachel bíle a žlutě polévaný, gotickým listovým nahnědlé barvy krášený: upr. rožmberská růže.

Dva kachle pestře polévané, znakem, písmeny J. B. Z. M. (Jaroslav Bořita z Martinic) a letopočtem 1603 ozdobené.

Dvě dlaždičky k obložení stěn, nalez. v Berouně, světlezeleně polévané, uprostřed tmavozelené znaky, při jednom nápis: Ursula Zornerin, geborne von Friedeburg, při druhém: Hans Zorner von Lebendorf, der Elteuchen Meister 1586.

Dva kachle pestře polévané, znaky, z nichž jeden pánů z Vartenberka, zdobené z r. 1537.

Kachel hliněný znakem orlice zdobený. Kutnoh. práce st. XVI.

Mísa majolíková, bíle polév., znakem eggenberským a braniborským ozdobená.

Talíř osmihranný, hlín., bíle polévaný. Uprostřed znak trčkovský a písmena J. R. T. Z. L. Poč. XVII. stol.

Mísa majolíková, bílá, s boubely. Upr. znak hr. Thunů. 1600.

Slánka majolíková, bíle polévaná. Uprostřed znak eggenberský. Poč. XVII. stol.

Mísa majol. bílá. Ve středu znak hr. Thunů. Zač. XVII. stol.

Oltář dom. z eben. dřeva, mosaikou z polodrahokamů vykládaný. Uprostřed obr. sv. Markety před křížem klečící, nad ním nápis: In hoc signo vinces. V pravo v rohu znak rodu habsburského, na stranách znaky lobk. a pernšt. Dar císa. Rud. II. novomanželům panu z Lobk. a Polyxeně rod. z Pernšteina. 1603.

Skříňka z červenohnědého dřeva slonovinou vykl. Na víčku znak lobkovický. Okolo r. 1600.

Jízdecká socha císařovny Marie Teresie v majestátě z porcelánu. Na rozích 4 geniové drží různé odznaky. Na svrchu skleněné skříně znak rodu habsburského.

Jízdecká socha císaře Frant. I., analogická s předešlou. Na svrchu skříňky znak lotrinský.

Konvice cechu obuvnického, v čele mos. znakem ozdob. 1660.

Konvice cínová cechu mlynářského, na víku znak cechovní. 1762.

Konvice cínová na 3 nožkách, tvarů rybích, na víku soška rybáře na rybě stojícího s veslem v ruce. V čele nasazen jest znak litoměřických rybářů s delším č. náp. a let. 1726.

Pohár cínový rytým znakem řezn. ozdob. 1807.

Čelo krbu žel. lité, znakem česk. král. a hrabat Thunů i ovocnými svazky krásl. 1676.

Konvice cínová, ozd. nas. znakem cechu mlyn. 1737 (z Tábora).

Vížka kovaná, bohatě vyvinutá s prolomenými kružbami, 2 českými lvy a 2 Svatovácl. orlicemi zdobená. XIV.—XV. stol.

Gobelin s listovím a ovocem kolem festony a upr. znak. schwarzenberským zdobený.

Nosítka, kostra dřevěná, zlacená, zevně potažená koží černou, uvnitř vyložená červeným sametem, ozdobená znaky hrabat Clam-Martiničů a Šternberků. XVIII. stol.

Truhlice cechovní řezníků plzenských, dřevěná, malovaná. V čele znak města Plzně a 4 postavy starších mistrů řemesla, na víku lev, držící znak řeznický, na rozích po zvířeti domácím. Uvnitř podobizna Martina Puchamera, jeho znak a r. 1590.

Skříňka vykládaná (práce pr.) alegoriemi dílů světa, ovocnými festony a znaky na dvířkách zd. Levý znak snad hr. z Mitrovic.

Truhla vyřezávaná. Uprostřed zpodoben boj Héraklův proti hydře po stranách znaky z nich jeden Thunský. XVI. stol.

Hlaveň z houfnice, bronzová, se znakem Eggenberským a letop. 1690.

Hlaveň bronzová z houfnice harcovní se znakem a letopočtem 1566.

Půlhák ze XVI. stol., na pažbě vypálený znak švarcenberský.

Pomůcek pro všeobecnou heraldiku nejmenujeme. Co se týče české heraldiky, nebylo tu posud pomůcky kromě monografií o jednotlivých erbech. M. Kolář hodlal k ní základ položit, ale práce své na vrch nedovedl a protože mnoho pamětí pracoval, velkou část vzal do hrobu a ta nikdy nahrazena nebude. O důležitých spisech heraldických, jež jsou kromě Kolářova sepsání důležitými pomůckami, již mluveno.*)

*) Napsal A. Sedláček, použiv konceptu n. Kolářova, na roztroušených listech. Konec vložen ze sepsání Kolářova. Sbíрка erbovních listů jest samostatná práce vydavatelova z dávných let.